

MUSIQA METODIKASI**Sharipov Shaxzod Shavkatovich**

Abdurauf Fitrat nomidagi Buxoro
maqom san'atiga ixtisoslashtirilgan
maktab internati o'qituvchisi.

Sharipova Jasmina Shavkatovna

Abdurauf Fitrat nomidagi Buxoro
maqom san'atiga ixtisoslashtirilgan maktab internati o'qituvchisi.

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada musiqa ta'limining metodik asoslari, o'quvchilar musiqiy tafakkurini shakllantirishda foydalaniladigan uslublar va texnologiyalar tahlil qilinadi. Musiqa darslarining samaradorligini oshirish, ijodiy faoliyatni rivojlantirish va o'quvchilarda estetik didni yuksaltirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, maqolada musiqiy materiallarning tanlovi, ularni o'rgatish jarayonida qo'llaniladigan metodik vositalar hamda yosh xususiyatlariga mos o'qitish yo'llari bayon etilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, integratsiyalashgan metodlar o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekani ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, metodika, musiqiy tafakkur, estetik tarbiya, innovatsion texnologiyalar, integratsiyalashgan yondashuv, o'quvchi faolligi, ijodkorlik.

АННОСТАЦИЯ

В статье анализируются методические основы музыкального образования, методы и технологии формирования музыкального мышления учащихся. Подчеркивается значение современных педагогических подходов в повышении эффективности уроков музыки, развитии творческой активности и формировании эстетического вкуса учащихся. В статье также описывается подбор музыкальных материалов, методические средства, используемые в

процессе их преподавания, а также методы обучения, соответствующие возрастным особенностям. По результатам исследования установлено, что комплексные методы высокоэффективны в развитии музыкальных способностей учащихся.

Ключевые слова: музыкальное образование, методика, музыкальное мышление, эстетическое воспитание, инновационные технологии, комплексный подход, активность учащихся, творчество.

ABSTRACT

This article analyzes the methodological foundations of music education, the methods and technologies used to form students' musical thinking. The importance of modern pedagogical approaches in increasing the effectiveness of music lessons, developing creative activity and raising aesthetic taste in students is highlighted. The article also describes the selection of musical materials, methodological tools used in the process of teaching them, and teaching methods appropriate to age characteristics. According to the results of the study, it is noted that integrated methods are highly effective in developing students' musical abilities.

Keywords: music education, methodology, musical thinking, aesthetic education, innovative technologies, integrated approach, student activity, creativity.

KIRISH

Musiqqa insoniyat madaniyatining ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki shaxs kamolotida ham muhim o'rin tutadi. Ta'lim tizimida musiqaning o'rni tobora ortib bormoqda, chunki u o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida, estetik didini shakllantirishda va ijodiy salohiyatini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ayniqsa, musiqa ta'limining metodikasi — pedagogik jarayonni samarali tashkil etishda, o'qituvchining faoliyati va o'quvchining musiqiy qobiliyatini uyg'un holda shakllantirishda markaziy ahamiyatga ega.

Bugungi kunda musiqa ta'limida faqatgina an'anaviy metodlarga emas, balki innovatsion yondashuvlarga ham katta e'tibor qaratilmoqda. Har bir yosh guruhining psixofiziologik xususiyatlariga mos usullarni tanlash, interaktiv metodlardan

foydalanish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash orqali musiqiy bilimlarni samarali o'rgatish imkoniyati kengaymoqda. Shu sababli, musiqa metodikasi o'qituvchidan didaktik, psixologik, estetik hamda texnik bilimlarning uyg'unligini talab qiladi.

Ushbu maqolada aynan shu jihatlar — musiqa darslarining metodik asoslari, o'quvchilarning musiqiy dunyoqarashini kengaytirish usullari, mashg'ulot jarayonida qo'llaniladigan pedagogik vositalar va ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Musiqa metodikasiga oid ilmiy-amaliy izlanishlar asosida bugungi darslarni takomillashtirish yo'llari ham ko'rib chiqiladi. Mazkur tadqiqot musiqa ta'limi sifatini oshirish, ijodiy fikrlovchi va musiqani his qila oladigan avlodni tarbiyalashga xizmat qilishi ko'zda tutilgan.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqotlar va kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, musiqa ta'limida zamonaviy metodik yondashuvlardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning musiqiy eshituv, ritm, ohangni anglash, ifodali kuylash kabi ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi. Dars jarayonida interaktiv usullar, musiqiy o'yinlar, multimediya vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarda mustahkam bilim, ijodiy fikrlash va estetik tafakkur shakllanadi. Musiqa asarlarini tahlil qilish, kompozitorlar hayoti va ijodini o'rganish, amaliy mashg'ulotlarni ijodiy yondashuv bilan olib borish darslarning samaradorligini oshirgan.

Shuningdek, yosh guruhiga mos ravishda individual yondashuvni qo'llash, darsni bosqichma-bosqich tashkil qilish, vokal va ritmik mashqlar orqali o'quvchilarning musiqiy salohiyatini aniqlash va rivojlantirish imkonini bergan. Tajriba asosida aniqlanishicha, musiqa faniga oid metodik materiallar, o'quv qo'llanmalari va texnologik kartalardan foydalanish o'quv jarayonini tizimli va qulay tashkil etishda muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, o'qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik yondashuvi, darsga tayyorgarligi va shaxsiy ijodkorligi o'quvchilarning musiqaga bo'lgan munosabatini belgilovchi asosiy omillardan biri ekani isbotlandi. Tahlil natijalariga ko'ra, metodik

jihtadan puxta tashkil etilgan musiqa darslari nafaqat bilim beradi, balki o'quvchilarni madaniy, axloqiy va estetik jihatdan kamol toptirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Musiqa metodikasi zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas bo'lagi sifatida qaralmoqda. Bugungi kunda o'quv jarayonlarida samarali metodik yondashuvlar orqali musiqani o'rganish jarayoni faollashtirilmoqda. Xususan, 2020-yildan buyon ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlar, xususan, "Yangi O'zbekiston – yangi ta'lim" dasturi asosida musiqa fani bo'yicha metodik qo'llanmalar, elektron resurslar va interaktiv vositalar soni sezilarli darajada oshdi.

Ta'lim jarayonida musiqa metodikasini to'g'ri qo'llash, bolalarning musiqiy eshituv, ritm sezgisi, intonatsiya, kuy tuzilmasi kabi elementlarni anglash darajasiga bevosita ta'sir qiladi. Masalan, boshlang'ich sinflarda qo'llaniladigan ritmik qo'shiqlar orqali bolalarning nafaqat musiqiy qobiliyati, balki psixomotorik faoliyati ham rivojlanadi. Shu bois, metodika faqat nazariy bilim emas, balki harakat, sezgi va ongni uyg'unlashtirgan pedagogik vositadir. Musiqa darslarida foydalaniladigan metodlar turli xil bo'lib, ularning samaradorligi o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda tanlanadi. Masalan, maktabgacha ta'lim muassasalarida o'yinli usullar asosida musiqani o'rgatish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu usullar o'quvchilarda ijodiy yondashuv, eshituv qobiliyati va ijro madaniyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tajriba natijalariga ko'ra, 2019–2023 yillar oralig'ida o'tkazilgan monitoringlar shuni ko'rsatdiki, metodik yondashuvlar asosida tashkil etilgan darslarda qatnashgan o'quvchilarning 82 foizi musiqa bo'yicha asosiy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan. Bu esa metodik ishlarning natijadorligini ko'rsatadi va ta'lim sifatining oshishiga olib keladi.

Musiqa metodikasining eng muhim tomonlaridan biri – bu integratsiyalashgan yondashuvdir. Musiqa fanini adabiyot, tarix, tasviriy san'at kabi boshqa fanlar bilan bog'lab o'rgatish o'quvchilarda mavzuni kengroq anglash imkonini beradi. Masalan, Alisher Navoiy g'azallariga bastalangan kuylarni o'rganish orqali nafaqat musiqa, balki adabiyotga ham bo'lgan qiziqish ortadi.

Pedagoglarning kasbiy mahorati va metodik bilim darajasi ham musiqani o'qitish samaradorligiga ta'sir qiladi. 2022-yilda O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, musiqa o'qituvchilarning 61 foizi dars jarayonida zamonaviy metodik vositalardan foydalanmasligi aniqlangan. Bu esa pedagoglar malakasini oshirish zaruriyatini ko'rsatmoqda. Zamonaviy musiqa darslarida multimediya vositalari, audio va video asarlar, musiqa dasturlari qo'llanilmoqda. Bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Ayniqsa, mashhur bastakorlarning hayoti va ijodi haqidagi qisqa videolavhalar orqali o'quvchilar mavzuni tezroq va samarali o'zlashtiradi. Metodik yondashuvda har bir mashg'ulot bosqichma-bosqich tashkil etilishi kerak. Dars rejasida kirish, yangi mavzu, mustahkamlash va baholash bosqichlari aniq ko'rsatilgan bo'lishi lozim. Bu tartib dars samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning bilim olish jarayonini boshqarishda o'qituvchiga yordam beradi. Musiqiy ko'nikmalarni shakllantirishda vokal va instrumental mashqlar muhim o'rin tutadi. Vokal mashqlar orqali o'quvchilarning tovush chiqarish madaniyati, nafas olish texnikasi va ohangdorlikni his qilish qobiliyati rivojlanadi. Ayniqsa, xor ijrosida ishtirok etish o'quvchilarda jamoa bilan ishlash ko'nikmasini shakllantiradi.

2021-yilda Toshkent shahridagi ixtisoslashtirilgan musiqa maktab-internatida o'tkazilgan amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, haftasiga ikki marotaba ijro mashg'ulotlari o'tkazilgan guruhlarda o'quvchilarning musiqiy savodxonlik darajasi 35 foizga oshgan. Bu musiqiy mashqlar va to'g'ri metodik yondashuvning amaliy natijasidir. O'quvchilarning ijodkorlik salohiyatini ochib berishda metodika hal qiluvchi omildir. Har bir o'quvchining musiqiy qobiliyat darajasi turlicha bo'lishi sababli, o'qituvchi differensial yondashuvni qo'llashi zarur. Bu esa shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga asoslangan darslarni tashkil etishga imkon beradi. Musiqa metodikasi orqali faqat bilim emas, balki tarbiyaviy maqsadlar ham amalga oshiriladi. O'zbek xalq kuy-qo'shiqlari, milliy cholg'u asboblari bilan tanishish orqali o'quvchilarda milliy g'urur, estetik did, vatanparvarlik tuyg'ulari shakllanadi. Shu bois musiqa darslari – bu tarbiyaviy maktab hamdir.

Darslarda innovatsion metodlar – “aqliy hujum”, “klaster”, “rol o‘ynash” kabi texnikalardan foydalanish musiqiy mavzularni o‘zlashtirishni osonlashtiradi. Masalan, kompozitor rovida chiqish, guruhda kuy tuzish, o‘z qo‘shig‘ini bastalash kabi topshiriqlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan munosabatini ijobiy o‘zgartiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2023-yil 14-fevralda qabul qilingan “Musika madaniyatini rivojlantirish dasturi” asosida umumiy o‘rta ta’lim maktablarida musiqa xonalari texnik jihatdan jihozlandi. Natijada, hozirgi kunda 70% maktablarda musiqiy asboblari, proyektorlar va audio tizimlar mavjud. Statistik ma’lumotlarga qaraganda, 2023-yilda Respublika bo‘yicha 5–9-sinflar oralig‘ida musiqa fanidan o‘tkazilgan bilimlar monitoringida qatnashgan o‘quvchilarning 74 foizi musiqiy asar tahlilini mustaqil bajara olgan. Bu esa dars jarayonida qo‘llanilgan metodik usullarning samaradorligini ko‘rsatadi. Musika metodikasida milliy va jahon musiqasi uyg‘unligini yaratish ham muhim vazifadir. O‘quvchilarning didini shakllantirishda ularga klassik bastakorlar – Bethoven, Motsart, Shohistoniy asarlaridan namunalar tinglatish, ularni O‘zbek musiqasi bilan solishtirish orqali keng qamrovli bilim berish mumkin.

Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, musiqa fani bo‘yicha o‘quvchilar ishtirokida o‘tkazilgan ko‘rgazmali chiqishlar, mini-konsertlar, bayram tadbirlari musiqiy metodikaning samarali tatbiq etilishini ta’minlaydi. Bu darsda o‘rganilgan bilimlarning amalda qo‘llanilishiga yordam beradi. Dunyo tajribasidan o‘rganilgan yondashuvlarga e’tibor qaratilsa, Finlandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi davlatlarda musiqa darslari bolalarning psixologik holati, o‘zini anglash darajasi va ijtimoiy moslashuvchanligini oshiruvchi fan sifatida qaratiladi. Bu tajribani bizning ta’lim tizimimizda ham tatbiq etish mumkin. Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, musiqa metodikasi – bu o‘qituvchi mahorati, pedagogik yondashuv, texnologik vositalar va o‘quvchining individual salohiyati uyg‘unligida samarali ta’limni ta’minlaydigan muhim fanlar qatoridadir. Har bir o‘qituvchi zamon talablariga mos ravishda o‘z metodikasini boyitib borishi zarur.

XULOSA

Yuqoridagi ilmiy tadqiqotlar, kuzatuvlar va amaliy tahlillar asosida musiqa metodikasi zamonaviy ta'limning ajralmas va zaruriy tarkibiy qismi ekani aniqlandi. Ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan an'anaviy va innovatsion metodlarning uyg'unligi o'quvchilarning musiqiy savodxonligini shakllantirish, ularning ijodiy salohiyatini ochib berish, milliy qadriyatlar va jahon madaniy merosini anglashiga xizmat qilmoqda. Har bir yosh bosqichiga mos, maqsadga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar musiqa fanini yanada chuqur va mazmunli o'rganish imkonini bermokda. Shuningdek, musiqa metodikasi faqat nazariy bilimlarni emas, balki estetik tarbiya, axloqiy qadriyatlar, badiiy did va jamoaviy ishlash ko'nikmasini shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilar tomonidan milliy va jahon musiqasiga bo'lgan qiziqishning ortishi, turli madaniy-tarbiyaviy tadbirlarda faol ishtirok etishi, metodik yondashuvlarning samaradorligidan dalolat beradi. O'qituvchining metodik saviyasi, didaktik vositalardan to'g'ri foydalanishi, zamonaviy texnologiyalarni qo'llashi — bu sohada muvaffaqiyat kalitidir. Shunday ekan, musiqa metodikasini doimiy ravishda rivojlantirish, ilmiy-amaliy tadqiqotlar asosida takomillashtirish dolzarb masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jo'rayev S. "Musiqa ta'limi nazariyasi va metodikasi". – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Raximova N.X. "Boshlang'ich sinflarda musiqa ta'limi". – Samarqand: Ma'rifat, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Musiqa madaniyatini rivojlantirish dasturi" qarori. – 2023-yil, 14-fevral.
4. Mavlonova R. "Pedagogik texnologiyalar va innovatsiyalar". – Toshkent: Fan, 2020.
5. Tursunov A. "Musiqiy ta'limda interfaol metodlardan foydalanish". // "Ilm va taraqqiyot", 2022, №3.

6. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining 2022-yilgi statistik hisobotlari.
7. Hasanova D. "Musiqqa fanining o‘quv-metodik asoslari". – Nukus: Bilim, 2019.
8. UNESCO Report: “The Role of Music Education in the Development of Children”. – Paris, 2020.
9. Bekmurodov I. "O‘quvchilarda estetik didni shakllantirish yo‘llari". – Toshkent: Iste’dod, 2017.
10. Internet manbasi: www.edu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim portali, 2023-yilgi yangilanishlar.